

3 KRONIKA²⁰²² 70

IZ ZGODOVINE LJUTOMERA

70
2022

KRONIKA

kronika.zzds.si/kronika

Iz zgodovine
Ljutomera

Uredil Miha Preinfalk

IZDAJA ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

<https://zzds.si>

Kronika 2022, letnik 70, številka 3 – Iz zgodovine Ljutomera

Odgovorni urednik/ Managing editor:

dr. Miha Preinfalk (Ljubljana)

Tehnična urednica/ Technical editor:

mag. Barbara Šterbenc Svetina (Ljubljana)

Uredniški odbor/ Editorial board:

mag. Sonja Anžič-Kemper (Pforzheim, Nemčija), dr. Aleš Gabrič (Ljubljana),
dr. Stane Granda (Ljubljana), dr. Katarina Keber (Ljubljana), dr. Miha Kosi (Ljubljana),
dr. Harald Krahwinkel (Celovec), Irena Lačen Benedičič (Jesenice),
dr. Tomaž Lazar (Ljubljana), dr. Hrvoje Petrić (Zagreb), dr. Vlasta Stavbar (Maribor),
dr. Imre Szilágy (Budimpešta) in dr. Nadja Terčon (Piran)

Za znanstveno korektnost člankov odgovarjajo avtorji.

© Kronika

Redakcija te številke je bila zaključena:

20. oktobra 2022

Naslednja številka izide/ Next issue:

februar/ February 2023

Prevodi povzetkov/ Translations of Summaries:

Manca Gašperšič - angleščina (English)

Lektoriranje/ Language Editor:

Rok Janežič, Jasmina Muhič

UDK/ UDC:

Breda Pajsar

Uredništvo in uprava/ Address of the editorial board:

Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU / Milko Kos Historical Institute at ZRC SAZU
Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana

Letna naročnina/ Annual subscription:

za posameznike/ Individuals 25,00 EUR

za študente in upokojene/ Students and Pensioners 18,00 EUR

za ustanove/ Institutions 30,00 EUR

Cena te številke v prosti prodaji/ Single issue 20,00 EUR

Izdajatelj/ Publisher:

Zveza zgodovinskih društev Slovenije

Aškerčeva cesta 2

SI-1000 Ljubljana

Transakcijski račun/ Bank Account:

Zveza zgodovinskih društev Slovenije 02010-0012083935

Sofinancirajo/ Financially supported by:

Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije/ Slovenian Research Agency
ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa/ ZRC SAZU, Milko Kos Historical Institute

Izid te številke so finančno podprli tudi:

Občina Ljutomer, Cleangrad, Krim, Filipič Srečko Transport, Teleing gradnje,

Avto Rajh, Makoter d. o. o. in M-Energetika.

ZRC SAZU
Zgodovinski inštitut
Milka Kosa

FILIPČ SREČKO
transport d.o.o.

TELEING
GRADNJE d.o.o.

CLEANGRAD

MAKOTER d.o.o.

m-energetika
energija za našo prihodnost

Računalniški prelom/ Typesetting:

Medit d.o.o.

Tisk/ Printed by:

Fotolito Dolenc d.o.o.

Naklada/ Print run:

420 izvodov/ copies

Revija Kronika je vključena v podatkovno bazo/ Kronika is indexed in:

Scopus; Historical Abstracts, ABC-CLIO; MLA International Bibliography; PubMed; ERIH Plus; Bibliography of the History of Art.

Na naslovni strani/ Front cover: Vladimir Potočnik: Ljutomer, olje na platno (oil painting), 2011, 100 x 150 cm (RKD 264, inv. št. 193)

Na zadnji strani/ Back cover: Grb Ljutomera / Coat of Arms of Ljutomer (RKD Občine Ljutomer, evid. list 251).

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

94(497.4Ljutomer)(082)

IZ zgodovine Ljutomera / uredil Miha Preinfalk ; [prevodi povzetkov Manca Gašperšič - angleščina]. - Ljubljana : Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2022. - (Kronika, ISSN 0023-4923 ; letn. 70, št. 3)

ISBN 978-961-6777-30-8
COBISS.SI-ID 127614979

40. zborovanje Zveze zgodovinskih društev Slovenije Izzivi slovenskega zgodovinopisja v 21. stoletju

Vljudno vabljeni na **40. zborovanje slovenskih zgodovinarjev**, ki bo potekalo **19. in 20. aprila 2023, v Novi Gorici**. Glede na to, da gre za jubilejno zborovanje, smo z organizacijo počakali na čas, ko močno upamo, da nam epidemija ne bo preprečila izvedbe dogodka v živo.

Poleg sodelujočih, ki se boste zborovanja udeležili s prispevki, prijazno vabljeni tudi vsi, ki bi se zborovanja želeli udeležiti le kot poslušalci in sodelujoči v diskusijah, ki bodo sledile posameznim prispevkom. V slednjem primeru se prijavite z e-pošto na info.zzds@gmail.com, **do 20. februarja 2023**.

Veselimo se vsebinsko in metodološko bogatega jubilejnega zborovanja, ki bo, tako si želimo, obravnavalo vsa zgodovinska obdobja!

Kotizacija za zborovanje znaša 60 evrov, v zadnjem mesecu pred zborovanjem pa 70 evrov; vključevala bo tudi osvežitev med odmori. Plačilo kotizacije bo mogoče od 30. januarja 2023 dalje. O tehničnih podrobnostih glede plačila vas bomo pravočasno obvestili na spletni strani Zveze zgodovinskih društev Slovenije (<https://zzds.si/>) in prek zgo-liste.

Vodstvo ZZDS

KAZALO

Razprave

Miha Preinfalk:	Ljutomer – majhna, a samozavestna prestolnica Prlekije.....	495
	Ljutomer – a small yet confident capital of Prlekija	497
Martin Bele:	Ljutomer v srednjem veku	499
Andrej Hozjan:	Posestne razmere na Ljutomerskem do razpusta zemljiških gospostev (1848).....	511
Tomaž Markovič:	Delitev zemljiške posesti Tomaža Ignaca barona Mauerburga v okolici Ljutomera	549
Boris Golec:	Hišna posest v trgu Ljutomer od njegovih začetkov do franciscejskega katastra	561
Igor Sapač:	Grad (Gornji) Ljutomer. Arhitekturnozgodovinski oris	611
Igor Sapač:	Grad Branek. Arhitekturnozgodovinski oris	659
Mojca Horvat:	Arhivski fond Magistrat Ljutomer (1535–1914)	739
Boris Golec:	Ne Murat in ne Pašič, pokristjanjeni Turki so bili drugi Lotmeržani	757
Metoda Kemperl:	Župnijska cerkev v Ljutomeru in zgodnjebaročna sakralna arhitektura v Prlekiji	765
Simona Kostanjšek Brglez, Boštjan Roškar:	Baročna oprema ljutomerske cerkve sv. Janeza Krstnika	783
Lilijana Urlep:	Slomšek Ljutomera ni obiskal samo enkrat, ampak dvakrat	797
Nina Ditmajer:	Franc Cvetko – slovenski Cicero	809
Tomaž Markovič:	Obrt v Ljutomeru skozi čas	819
Miha Šimac:	Ljutomerska fara v veliki vojni: paberki iz Nadškofijskega arhiva Maribor in časopisnih notic	839
Branko Vnuk:	Opus ljutomerskega slikarja Romana Fekonje (1868–1910) v luči časopisnih in drugih virov	857
Klemen Kocjančič:	»Najhujše zlo v Prlekiji«: <i>Polizei-Reiter-Abteilung Serbien</i> v Ljutomeru in okolici	895
Bogdan Kolar:	Ljutomerčan Jakob Kolarič – organizator in povezovalac Slovencev v Torontu.....	909
Matija Zorn, Peter Mikša:	Mejniki na štajersko-ogrski meji – nekaj primerov iz Občine Ljutomer in okolice.....	921
Klemen Kocjančič:	Ljutomer med slovensko osamosvojitveno vojno leta 1991	933
Srečko Pavličič:	Ali ste vedeli, da	947

Po razstavah

Splošna muzejska zbirka Ljutomer in Galerija
Ante Trstenjak (*Tomaž Markovič*)955

Gradivo

Domoznanska dejavnost Splošne knjižnice
Ljutomer (*Jasna Branka Staman*)961

Ocene in poročila

Ivan Rihtarič: Okraj Ljutomer 1945–1950.
Upravno-politična in gospodarska skica
(*Boštjan Zajšek*)967

1.02 Pregledni znanstveni članek

UDK 323.15(713.54=163.6)"19"
929Kolarič J.DOI: <https://doi.org/10.56420/Kronika.70.3.17>

Prejeto: 25. 5. 2022

Bogdan Kolarredni profesor v. p., Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani, Poljanska cesta 4, SI-1000 Ljubljana
E-pošta: bogdan.kolar@guest.arnes.si

Ljutomerčan Jakob Kolarič – organizator in povezovalec Slovencev v Torontu

IZVLEČEK

Razprava predstavlja pregled organizacijskega dela med Slovenci v Torontu, ki ga je v letih neposredno po drugi svetovni vojni opravil član Misijonske družbe lazaristov, Ljutomerčan dr. Jakob Kolarič (1902–1984). Zavzel se je za ustanovitev prve slovenske etnične župnije v Kanadi in s skupnostjo zgradil prvo cerkev. Bil je ustanovitelj slovenskega letnega letovišča in je za obveščanje rojakov, ki so bivali v raznih delih Kanade, začel izdajati mesečnik Božja beseda. Zavzel se je za ustanovitev slovenske šole, banke in raznih kulturno-prosvetnih združenj. Po vrnitvi v Evropo je živel na avstrijskem Koroškem in vse moči namenil zbiranju gradiva o ljubljanskem škofu dr. Gregoriju Rožmanu.

KLJUČNE BESEDE

Jakob Kolarič (1902–1984), izseljenstvo, etnične župnije, Slovenci v Kanadi, lazaristi, škof dr. Gregorij Rožman (1883–1959)

ABSTRACT

LJUTOMER-NATIVE JAKOB KOLARIČ. IN THE SERVICE OF ORGANIZING AND CONNECTING SLOVENIAN IN TORONTO

*The paper provides an overview of the organizational work among Slovenians in Toronto, Ontario, done immediately after the Second World War by a member of the Congregation of the Mission (Vincentian Fathers), Dr Jakob Kolarič (1902–1984) from Ljutomer. He endeavoured for the founding of the first Slovenian ethnic parish in Canada and built the first pastoral centre together with the community. He founded the Slovenian holiday retreat and started publishing a monthly called *The Word of God* to promote contacts among Slovenians spread across Canada. Moreover, Kolarič also ensured the establishment of a Slovenian school, bank, and various cultural and educational associations. After returning to Europe, he lived in Austrian Carinthia and put every effort into collecting documents on Bishop Gregory Rožman (1883–1959), the head of the Diocese of Ljubljana.*

KEY WORDS

Jakob Kolarič (1902–1984), emigration, ethnic parishes, Slovenians in Canada, Vincentian Fathers, Bishop Gregorij Rožman (1883–1959)

Kot eden prvih organizatorjev slovenske izseljenške skupnosti v Kanadi po drugi svetovni vojni se je v zgodovino zapisal slovenski lazarist dr. Jakob Kolarič (1902–1984), ki je nadaljeval delo frančiškana p. Bernarda Ambrožiča (1892–1973). Slednji je v kanadsko provinco Ontario občasno prihajal od srede 30. do začetka 50. let 20. stoletja, dokler ni odšel v Avstralijo.¹ Po drugi svetovni vojni je v Torontu krajši čas Slovence in Hrvate zbiral hrvaški duhovnik dr. Rudolf Hrašćanec (1914–1993); občasna srečanja jim je pripravljaval v poljski cerkvi Marije Čenstohovske.² Kolarič je postavil temelje skupnim ustanovam v provinci Ontario in vzpostavil sredstva za medsebojno povezovanje ter obveščanje za celotno Kanado.

Otroška leta Jakoba Kolariča

Jakob Kolarič se je rodil 20. julija 1902 v družini kajžarja (želarja, gornika, Bergholda) Jurija Kolariča in matere Terezije, rojene Špendija, v vasi Radomerje pri Ljutomeru.³ V družini se je rodilo več otrok, od katerih so nekateri umrli že v prvih otroških letih; preživel je pet sinov. Neugodne in nestalne gospodarske razmere so zahtevale, da se je družina večkrat selila, zato so bili otroci rojeni v raznih krajih. Leta 1898 se je v kraju Ilovci pri Ormožu rodil Jakobov starejši brat dr. Rudolf Kolarič (1898–1975), slovenist, jezikoslovec, urednik in avtor več znanstvenih del.⁴ Jakob se je rodil v kraju Radomerje, ki je sodil pod občino in župnijo Ljutomer; zato se je imel za Ljutomerčana. Zaradi družinskih razmer je že kot otrok imel razgibano življenje – osnovno šolo (1909–1914) je obiskoval kar v petih krajih: v rodnem Ljutomeru, v Runeču pri Veliki Nedelji, pri frančiškanih v Novem mestu, v Mariboru in Gornji Sv. Kungoti. Podobno je tudi gimnazijski pouk obiskoval v Mariboru (1914–1917), Ljubljani (1917–1920) in slednjič v Škofovih zavodih v Šentvidu nad Ljubljano, kjer je maturiral 19. junija 1923.⁵ Kot je razvidno iz ohranjenih spričeval, z učenjem ni imel težav. Je pa na njegovo ravnanje, zdravje in osebne izbire vplivalo to, da je pri dveh letih izgubil mater (umrla je 9. januarja 1904 pri porodu), da se je oče drugič poročil in da so bili vsi otroci krhkega zdravja.⁶

Pred odhodom po svetu

Kmalu po koncu prve svetovne vojne se je Jakob pridružil skupnosti lazaristov – Misijonski družbi,

ki je bila v slovenskem prostoru poznana po svojih osrednjih ustanovah pri Sv. Jožefu nad Celjem (od leta 1852), na Taboru v Ljubljani (od 1879) in misijonskem središču v Grobljah pri Domžalah (od 1917).⁷ Pri njih je bival kot dijak zadnjih gimnazijskih razredov. Avgusta 1920 je prosil za sprejem v njihovo skupnost in se dokončno včlanil dve leti pozneje. Očitno ga je v skupnost, ki je bila poznana po misijonskem delu po svetu, pripeljalo prav zanimanje za misijone. Na to kaže obiskovanje predavanja z misijonsko tematiko, ki ga je kot izredni študent vpisal pri prof. Lambertu Ehrlichu na Teološki fakulteti v poletnem semestru študijskega leta 1922/23. Jeseni 1923 je postal redni študent na isti fakulteti in po petih letih študij zaključil junija 1928.⁸ Zadnji izpit s področja cerkvenega prava je opravil 26. junija pri kanonistu dr. Gregoriju Rožmanu (1883–1959). Bil je izvrsten študent, ki je pri vseh strokovnih izpiti dobil najboljšo oceno. Prejel je dve »svetosavski nagradi«:⁹ za nalogo *Življenje v maloazijskih krščanskih občinah po listih sv. Ignacija Antiohijskega* (študijsko leto 1926/27) in za nalogo *Simbolizem v religiji po nauku sv. Tomaža Akvinskega* (študijsko leto 1927/28). Na Petrovo leta 1928 je v Ljubljani prejel duhovniško posvečenje. Zanimanje za teološka vprašanja ga je spodbudilo, da se je vpisal na specialistični študij z dogemskega področja. Leta 1930 je pripravil doktorsko delo z naslovom »*Pneuma. Pojem 'pneuma' pri apostolu Pavlu*«. Za doktorja znanosti je bil promoviran 24. marca 1934, potem ko je v skladu s pravilnikom o doktorskem študiju, ki je takrat veljal na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani, opravil štiri rigorozne. Na fakulteti je imel učitelje prve generacije predavateljev, ki so pripravljali pot fakulteti na univerzo in pomagali pri nastajanju Univerze v Ljubljani. Med temi so bili njeni trije rektorji: dr. Aleš Ušeničnik (1868–1952), dr. Franc Ks. Lukman (1880–1958) in dr. Matija Slavič (1877–1958). Od preostalih velja omeniti vsaj še veroslovca dr. Lamberta Ehrlicha (1878–1942), učitelja zgodovine in patrologije dr. Janeza Zoreta (1875–1944) ter dr. Josipa Turka (1895–1951), moralista dr. Josipa Ujčiča (1880–1964) in ekleziologa dr. Franca Grivca (1878–1963), ki so vsak na izviren način dajali pečat poslovanju fakultete in jo umeščali v mednarodni

⁷ Gajšek, *Slovenska provinca*, str. 57–58.

⁸ ATF, fasc. 50, vpisnice študentov.

⁹ Svetosavske nagrade so bile v času Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev/Jugoslavije odlikovanja (in denarna nagrada) za izredne dosežke na področju znanosti in umetnosti. V skladu s politiko ministrstva za izobraževanje jih je Univerza v Ljubljani razpisovala za najboljša seminarska in izvirna raziskovalna dela za študente vseh petih fakultet. Imenovala so se po svetem Savi (1175–1236), prvem metropolitu srbske avtokefalne Cerkve. Podeljevali so jih ob svetosavskih proslavah, ki so jih prirejali januarja. Svetosavske nagrade Republika Srbija podeljuje še danes, in sicer za izjemne dosežke na področju vzgojno-izobraževalnega dela. Razpisuje jih minister za izobraževanje, znanost in tehnološki razvoj. Podeljujejo jih vsako leto na praznik sv. Save (14. januarja).

¹ Bobič, Ambrožič Bernard, str. 155–156.

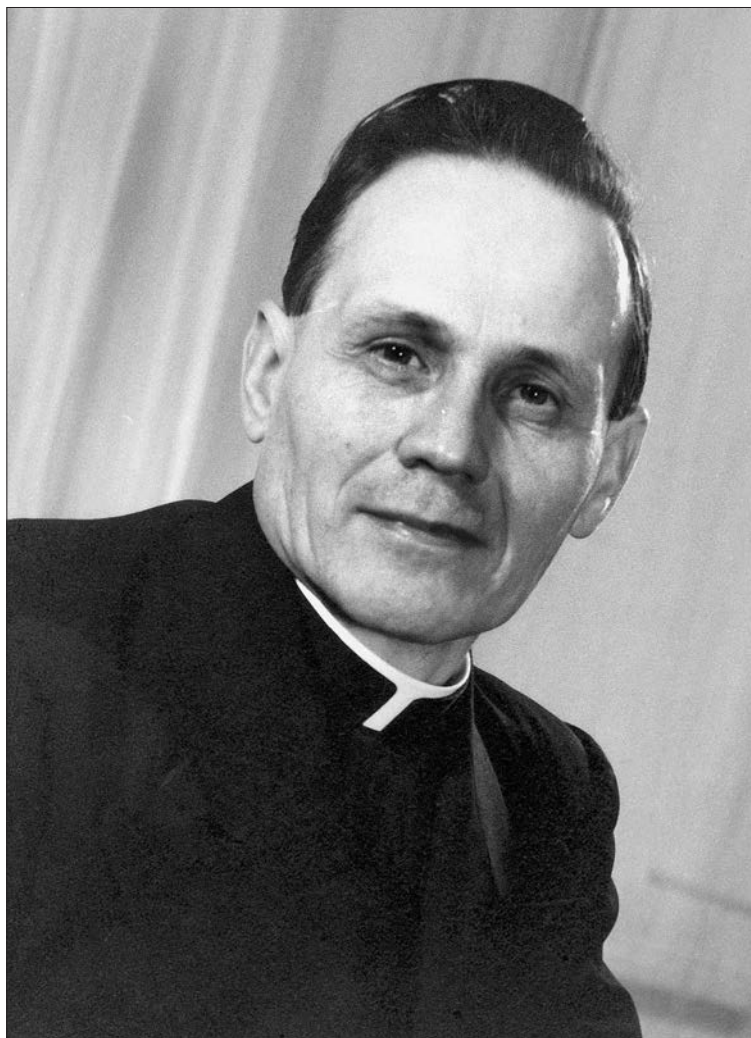
² Kolarič, Pot do slovenske cerkve v Torontu, str. 8–9.

³ NŠAM, RMK Ljutomer 1896–1903, str. 261.

⁴ Pogorelec, Profesor doktor Rudolf Kolarič, str. 21–24.

⁵ Gajšek, *Vredni spomina*, str. 113–114; Žakelj, Dr. Jakob Kolarič CM; PAL, osebna pola.

⁶ Mauser, Preč. g. dr. Jakob Kolarič; Zerzer, *Dobri pastirji*, str. 141; PAL, osebna pola; NŠAM, mrliška matična knjiga župnije Ljutomer.

Dr. Jakob Kolarič

prostor. Za dogmatično področje je bil osrednja avtoriteta dr. Janez Fabijan (1889–1967).

Prva leta po duhovniškem posvečenju (do 1934) je bil član ekipe misijonarjev v Misijonski hiši pri Sv. Jožefu nad Celjem. Tu se je izkazal kot dober voditelj ljudskih misijonov, takrat priljubljene oblike prenavljanja verskega življenja na vsem slovenskem ozemlju. Ker so se ob hiši zbirale še druge skupine, stanovalske in mladinske, je bil kot duhovni spremljevalec na voljo tudi njim. Ker pa mu krhko zdravje ni bilo v podporo pri potovanjih iz kraja v kraj, spreminjanju bivališča in nestalnosti življenjskih razmer, je dobil nove naloge. Leta 1934 je postal voditelj skupine študentov teologije Misijonske družbe, ki so živeli na Taboru v Ljubljani in obiskovali Teološko fakulteto; to nalogo je opravljal vse do konca druge svetovne vojne. Hkrati je bil kot duhovnik vključen v različne mladinske organizacije (zlasti v dijaško Katoliško akcijo), takrat pomembnega izraza cerkvenega življenja na Slovenskem. Sodeloval je pri misijonskih pobudah, ki so bile takrat bistvena sestavina cerkvenih

struktur v obeh slovenskih škofijah in so se kazale v obilnem tisku, združenjih za podporo misijonom in odločitvah posameznikov, da so prevzemali naloge v misijonskih deželah.¹⁰ Več let je bil mentor in voditelj Misijonske zveze sv. Vincencija, pri čemer je leta 1940, ko so obhajali njeno dvajsetletnico, pripravil oceno njenega pomena za ohranjanje misijonske zavzetosti med mladimi člani Misijonske družbe.¹¹

Prihod v Kanado

V začetku maja 1945 se je Kolarič s skupino lazaristov odločil za odhod v tujino. Najprej je bival med begunci na Koroškem in nato na Južnem Tirolskem, kjer je v bližini Bolzana v kraju Mongio postal hišni duhovnik v skupnosti sester de Notre-Dame. Oktobra 1946 se je preselil v Rim in prevzel skrb

¹⁰ Zerzer, *Dobri pastirji*, str. 141; PAL, osebna pola.

¹¹ PAL, Almanah MZV 1919–1939, Ljubljana 1940; Kolarič, *Pomen MZV za naše bogoslovce*.

za študente Misijonske družbe ter kandidate, ki so se pripravljali na vstop vanjo. Isto službo je kasneje opravljal v Madridu v Španiji, kamor so konec leta 1947 odšli nekateri slovenski lazaristi. V španski prestolnici je začel zbirati tudi slovenske študente, ki so tam iskali možnosti študija. Ob Kolariču je bilo še nekaj članov skupnosti, ki so se imeli namen preseliti v države Južne Amerike. Največja skupina je odšla v Argentino, manjša skupina pa naj bi odšla pomagat čilski provinci Misijonske družbe. Kolarič se je dogovarjal za odhod v Čile, kjer je bilo sklenjeno, da postane član tamkajšnje province.¹²

Preobrat v njegovih načrtih je prineslo poznanstvo z duhovnikom lavantinske (mariborske) škofije dr. Jankom Pajkom (1916–1951), s katerim se je poznal iz Ljubljane, srečala pa sta se v Madridu.¹³ Pajk je bil konec leta 1947 sprejet v torontsko nadškofijo, aprila 1948 pa je tja tudi odpotoval in prevzel kaplansko službo v St. Catharines, Ontario. Med srečanjem s Kolaričem v Španiji se je dogovoril, da bo posredoval pri torontskem nadškofu, kardinalu Jamesu Charlesu McGuiganu (1894–1974), da bi bili slovenski lazaristi sprejeti v njegovo nadškofijo in prevzeli pastoralno oskrbovanje slovenskih priseljencev. Kot navaja Zrnec, je zato Kolarič zaprosil za vstopno dovoljenje v Združene države in ga dobil konec septembra 1948; na pot iz Španije je odšel v začetku novembra istega leta in se po prihodu v New York za kratek čas ustavil pri španskih lazaristih. Nato se je povezal z vodstvom Vzhodne ameriške province Misijonske družbe, ki je imela sedež v Philadelphii v Pensilvaniji; to mu je dovolilo, da se je naselil v skupnosti kanadskih lazaristov v kraju Scarborough blizu Toronta. S pomočjo torontske nadškofije, ameriških lazaristov in duhovnika Pajka mu je uspelo, da je hitro dobil dovoljenje kanadskih oblasti za naselitev in duhovniško delovanje v Kanadi. 8. decembra 1948 je imel že vse potrebne dokumente, tako da se je lahko naselil v Scarboroughu.

Kolarič je prišel v Toronto sam in prevzel delo, ki je že od začetka zahtevalo več ljudi. Imel je neurejen pravni položaj in bil brez sredstev. To je kmalu prineslo velike težave. Zrnec je v pregledu začetkov in težav Kolaričevega dela v Kanadi ugotavljal: »Delovno polje se je širilo, delo kopičilo in spoznal je, da vsemu ne bo kos. Iskal je pomoči pri škofijskem duhovniku Antonu Vukšiniču.¹⁴ Ta mu je – kolikor je mogel – pomagal pri spovedovanju. Druga težava je bila ekonomska nestanovitnost in negotovost – za vzdrževanje ni imel dovolj do-

hodkov. Oboje se mu je torej maščevalo. Povzročalo mu je probleme in trpljenje ves čas, dokler je bil sam. Temu se je pridružila še tretja senca: bolezen, razrahljani živci, prevelika občutljivost in psihična obremenjenost. /.../ Valovi so v sobrata butali, ga begali, mu povzročali glavobol in vrtoglavico. Često so ga razburili, mu zameglili trezno presojanje in ga porinili k nemodrim odločitvam. Napravil je več korakov v prazno in sebi v škodo. Zato so bila prva leta zanj čas žalosti in bridkosti.«¹⁵ Kot ugotavlja isti vir, dober poznavalec zgodovine Slovencev v Kanadi, saj je med njimi deloval več desetletij, so bile pomemben vzrok za negotove razmere napetosti med Slovenci, ki so se v ta del Kanade naselili v dveh obdobjih – pred začetkom druge svetovne vojne in po njej. Imeli so različne poglede na dogajanje v domovini in na vlogo duhovščine v družbenem življenju. Kolarič je bil znan po zavračanju revolucionarnih sprememb na Slovenskem in kritičnem odnosu do zatiranja cerkvenih ustanov. Njegovemu ravnanju so nasprotovali tudi nekateri slovenski duhovniki, ki so bili sprejeti med duhovščino torontske nadškofije in so prevzeli delo v angleško govorečih župnijah.¹⁶ Kolaričevo delo je ves čas podpiral torontski nadškof, kardinal McGuigan, v pomoč pa mu je bil tudi škof dr. Gregorij Rožman, ki je iz Clevelanda v Ohio spremljal delo slovenskih izseljenskih duhovnikov, jih zastopal pred tamkajšnjimi cerkvenimi oblastmi in jim pomagal pri prirejanju cerkvenih dogodkov (Toronto je prvič obiskal julija 1949).

Zgodovinski pomen Kolaričevega prihoda v Kanado je bil predvsem na dveh področjih. Po eni strani je odprl pot slovenskim lazaristom, ki so postali osrednja pastoralna ustanova med slovenskimi izseljenci v Kanadi, po drugi strani pa je začel organizirati slovenske cerkvene skupnosti, ki so v nekaj letih ustanovile več narodnostnih župnij: Toronto (Marija Pomagaj, Brezmadežna s čudodelno svetinjo), Montreal in Winnipeg. Hkrati je poskrbel, da so v več krajih po obsežni Kanadi vsaj dvakrat letno priredili bogoslužna srečanja in skupna obhajanja praznikov (v adventnem in postnem času). V Kolaričevem času so pri tem sodelovali frančiškan p. Odilo Hajnšek (1895–1971) ter lazaristi Jože Časl (1908–2009), Jože Gregor (1910–1980), Janez Kopač (1913–1994) in Karel Wolbang (1913–1997), ki je v letih 1952–1959 prihajal pomagat iz Združenih držav Amerike.¹⁷

Ustanovitev župnije Marije Pomagaj

Do oktobra 1952 sta slovenska lazarista Jakob Kolarič in Janez Kopač (v Toronto je prišel avgusta 1952) bivala v skupnosti ameriških lazaristov, ta-

¹² Zrnec, *Slovenski lazaristi v Kanadi*, str. 5; Mauser, Preč. g. dr. Jakob Kolarič; Zerzer, *Dobri pastirji*, str. 142.

¹³ Kolarič, † Dr. Janko Pajk, str. 121–122; Zrnec, *Slovenski lazaristi v Kanadi*, str. 5.

¹⁴ Duhovnik ljubljanske škofije Anton Vukšinič (1913, Metlika – 2012, Toronto) je v Kanado odšel leta 1949 in je deloval najprej v torontski nadškofiji in nato v novoustanovljeni škofiji St. Catharines, Ont. Prim. *Družina*, št. 17, 22. april 2012, str. 29.

¹⁵ Zrnec, *Slovenski lazaristi v Kanadi*, str. 6–7.

¹⁶ Mauser, Preč. g. dr. Jakob Kolarič, str. 3; Zorman, † Dr. Jakob Kolarič CM, str. 90.

¹⁷ Slovo misijonarja, str. 149–150.

Slovenska cerkev Marije Pomagaj v Torontu (foto: D. Gačnik).

krat pa sta se naselila blizu cerkve Karmelske Matere Božje (Our Lady of Mount Carmel), čeprav sta ostala še naprej člana ameriške skupnosti. Decembra 1953 se jima je pridružil brat laik Ciril Verdnik (1908–1965),¹⁸ pred tem misijonar na Kitajskem in po izgonu od tam član Vzhodne ameriške province lazaristov. Verdnik je prevzel skrb za gospodarska vprašanja v skupnosti in službo zakristana. Ob isti cerkvi je namreč Kolarič že od prvih mesecev po prihodu v Toronto zbiral Slovence, ki sicer niso imeli stalnega kraja srečevanj. Slednjič mu je uspelo, da se je dogovoril s skupnostjo redemptoristov, ki so oskrbovali omenjeno cerkev; na razpolago so mu dali cerkev in nekaj prostorov ob njej. 7. november 1949 je pomenil začetek organiziranega in stalnega zbiranja Slovencev iz Toronta in neposredne okolice v cerkvi Karmelske Matere Božje. Cerkev so uporabljali do 24. oktobra 1954 in za uporabo prostorov plačevali najemnino. Ob cerkvi so kmalu vzeli v najem manjšo družinsko hišo, v katero so se lahko naselili lazaristi in imeli na voljo večji prostor za srečanja slovenskih rojakov. Cerkvenopravno so bili slovenski lazaristi v Kanadi v tem času pod oblastjo ameriškega predstojnika in bili del skupnosti, ki je imela sedež v torontskem predelu Scarborough.

Želja, da bi vendarle imeli lastne prostore ter jih prosto uporabljali in urejali, je v vedno močnejši slovenski skupnosti dobivala vedno močnejša znamenja. V tem pogledu je bilo prelomno leto 1950. Na treh srečanjih, ki jih je sklical Kolarič – januarja, marca in aprila –, so dokončno izoblikovali načrt, da si posta-

vijo lastno cerkev in ob njej najbolj potrebne prostore. Načrtno so začeli zbirati sredstva v ta namen. Vsa dela je usklajeval cerkveni odbor, ki se je oblikoval na omenjenih srečanjih. Iz njegovih poročil je razvidno, da so v prvih šestih mesecih, to je do avgusta 1950, zbrali že deset tisoč dolarjev in da se je v podporo župnijskemu središču s podpisom izrekel 201 Slovenec.¹⁹ Nenehno naraščanje števila novih slovenskih priseljencev v Torontu in okolici je pomenilo močno zagotovilo, da se bodo sredstva še naprej zbirala in da bo z rojaki mogoče računati pri organiziranju župnijskih dejavnosti. Konec leta 1952 je bilo v slovenski cerkveni skupnosti vpisanih že 183 družin (kar je merilo štetja po kanadskih standardih), to je 770 ljudi (629 odraslih in 14 mladoletnih otrok).

Uradno listino o ustanovitvi župnije Marije Pomagaj (Our Lady Help of Christians) je torontski nadškof, kardinal McGuigan, izdal 10. februarja 1953.²⁰ Veliko dela za postavitev cerkve je bilo opravljenega že pred tem, zlasti pridobivanje potrebnih dovoljenj. Načrte za cerkev je pripravil arhitekt Peter Dimitroff. Zemljišče, na katerem so načrtovali cerkev, so kupili v začetku februarja 1953. Gradnjo so začeli 2. decembra 1953 in kmalu zgradili kletne prostore. V enem letu je bila cerkev, vključno s prostorno dvorano pod njo, dograjena in opremljena. Poslopje je bilo v skladu s cerkvenimi predpisi blagoslovljeno in izročeno namenu 19. decembra 1954. Obred

¹⁸ Gajšek, *Vredni spomina*, str. 398–399.

¹⁹ Zrnec, *Slovenski lazaristi v Kanadi*, str. 8. Podrobneje je pot do nove cerkve predstavil Kolarič sam v prispevku Pot do slovenske cerkve v Torontu.

²⁰ Zrnec, *Slovenski lazaristi v Kanadi*, str. 9.

je opravil kardinal McGuigan. Notranjo opremo je izdelal kipar Franc Gorše. Kolarič je župnijo vodil od ustanovitve do svojega odhoda v Evropo. Največji del bremena je poleg Kolariča nosil Kopač. Zrnec je dogajanje povzel tako: »*Cerkev Marije Pomagaj so gradila slovenska srca, slovenski žulji in darovi. Prispevali so izključno le Slovenci, ne le iz Toronta, ampak iz različnih krajev Kanade in ZDA, zlasti iz Clevelanda. Zato je prva slovenska cerkev v Kanadi resnično cerkev Slovencev, pričevanje njihove vere in ljubezni do Boga in Matere Božje. Postala je simbol narodnega ponosa in vidno znamenje slovenske pričujočnosti v Kanadi. Kardinal McGuigan je dal slovenskima dušnima pastirjema in vsem rojakom priznanje z najvišjo pohvalo.*«²¹

S svojo izvirnostjo, ki je segala preko meja verskih srečanj in ohranjanja verske pripadnosti ter zaradi katere je slovenska cerkev Marije Pomagaj v tem pogledu odigrala podobno vlogo kot druge etnične cerkve v Torontu, je ta cerkev postala del kulturne dediščine mesta in predmet strokovnih obravnav raziskovalcev z različnih področij.²²

Župnija Marije Pomagaj je z leti pridobivala nove člane in največji obseg dosegla sredi 70. let. Če je ob ustanovitvi štela 240 družin (1028 članov), je bilo leta 1957 vpisanih že 473 družin (1512 članov), leta 1979 pa 678 družin in 51 samskih (skupaj 2084 oseb). Največ porok je bilo leta 1961, kar 74, in največ krstov leta 1964, to je 146.²³

Poleg ustaljenih načinov delovanja cerkvenih skupnosti, ki so povezani z obhajanjem bogoslužja, podeljevanjem zakramentov, verskim poukom ter skrbjo za bolne in ostarele, so sestavine rednega župnijskega življenja postale nekatere izvirne oblike, ki so bile sicer značilne za cerkvene skupnosti v Kanadi in še posebej v etničnih župnijah. Prvotni namen je bil čim večja vključitev laikov v delovanje župnije. Kot v povzetku zgodovine župnije Marije Pomagaj ugotavlja Zrnec, je v prvih desetletjih njenega obstoja v njej delovalo kar 19 organizacij.²⁴ Kot prva sta bila ustanovljena cerkveni odbor in župnijski pevski zbor, ki sta postala nosilca osrednjih župnijskih dejavnosti. Že Pakj je v Torontu za dekleta ustanovil Marijino družbo, ki jo je med župnijska združenja vključil Kolarič. Za žene je Kolarič ustanovil Katoliško žensko ligo, ki je bila članica istoimenskega kanadskega združenja, za može in fante pa Društvo Jezusovega imena. Podpiral je razne stanovske organizacije (Katoliška akcija, skavti in skavtinje, Marijina legija, Vincencijeva konferenca, več mladinskih pevskih zborov, Baragovo prosvetno društvo, mladinski klub ...). Redno so potekale duhovne vaje za različne stanove; organizirali so jih v Torontu ali ustreznih cerkvenih

ustanovah po provinci Ontario. Kolarič je načrtno organiziral pripravo na velikonočne praznike, tako za Toronto in okolico kot za večje skupine Slovencev v raznih delih Kanade, vse do Vancouvra na zahodni obali. Vpeljal je letno romanje k osrednjemu svetišču kanadskih mučencev v Midland. Ustanovil je Misijski krožek, v okviru katerega so zbirali sredstva za pomoč slovenskim misijonarjem po svetu. Veliko pozornost je namenjal bolnim in ostarelim članom slovenske skupnosti. Pomembni sestavini dela slovenskih lazaristov v Torontu sta postala obiskovanje rojakov po mestu in okoliških krajih ter pomoč prišlekom pri urejanju pravnih vprašanj.

Nova cerkvena središča

Razmere, med katerimi velja poudariti selitev prebivalstva iz starega mestnega jedra na mestno obrobje, so narekovale, da se je konec 50. let 20. stoletja začela oblikovati druga slovenska župnija v Torontu, ki je svoje mesto dobila v predmestju Etobicoke, to je v zahodnem delu mesta ali New Toronta, kjer meji na škofijo Hamilton. Za njeno ustanovitev se je zavzel Kolaričev pomočnik Janez Kopač. Ker je Kopač vedno več časa in moči namenjal novi skupnosti, je Kolarič dobil drugega pomočnika; iz Rima, kamor se je zatekel iz Slovenije, je prišel duhovnik Franc Sodja (1914–2007). V začetku januarja 1959 je Kopač rojake začel zbirati v prostorih angleške krajevne župnije Kristusa Kralja (Christ the King), kjer je že naslednji mesec odprl slovensko šolo. Hkrati je začel ustanavljati cerkvena združenja, ki so postala nosilci naporov za ustanovitev župnije in gradnjo cerkvenih poslopij. V tem času se je Kolarič že pripravljal, da zapusti Kanado; za naslednika pri vodenju župnije Marije Pomagaj je bil 19. marca 1960 imenovan Andrej Prebil (1911–1993), ki je kmalu zatem dobil dva pomočnika – Toneta Zrneca (1921–2016) in Stanislava Boljko (1921–2014).²⁵ Župnijo Brezmadežne s čudodelno svetinjo (Our Lady of the Miraculous Medal Church) je 1. septembra 1960 ustanovil torontski nadškof, kardinal McGuigan. Gradnja nove cerkve se je začela v začetku novembra 1960, z uradnim blagoslovom 28. maja 1961 pa je bila izročena bogoslužnim srečanjem. Pred tem so vsi Slovenci s tega področja pripadali župniji Marije Pomagaj, a so zelo zavzeto pomagali pri oblikovanju novega slovenskega pastoralnega središča. Ob cerkvi so bili postavljeni še župnišče in prostori za skupnost lazaristov, kjer je od tedaj uradni sedež vodstva slovenskih lazaristov v Kanadi. Hkrati je ta skupnost tudi uradno prišla pod oblast predstojnika lazaristov v Sloveniji, jurisdikcija ameriškega predstojnika iz Philadelphie pa je prenehala. Z dvema župnijama in več lazaristi je bilo pastoralno delo med Slovenci v Torontu in širši

²¹ Zrnec, *Slovenski lazaristi v Kanadi*, str. 10; Kolarič, Pot do slovenske cerkve v Torontu, str. 9–10.

²² Perin, *The Many Rooms of this House*.

²³ Zrnec, *Slovenski lazaristi v Kanadi*, str. 32.

²⁴ Prav tam, str. 39; seznam vseh je del zgodovine župnije, ki je na njeni spletni strani www.marijapomagaj.ca.

²⁵ Gajšek, *Vredni spomina*, str. 184–187.

okolici zastavljeno na novo, pod vodstvom mlajših in ob načrtni akciji, da so redno obiskovali slovenske skupnosti po Kanadi vsaj dvakrat letno (v adventnem in postnem ali velikonočnem času).

Večji skupnosti slovenskih priseljencev sta narekovali, da sta bili ustanovljeni še župnija sv. Vladimirja v Montrealu, Quebec, in župnija Lurške Matere Božje v Winnipegu, provinca Manitoba. Slovence v Montrealu je Kolarič večkrat obiskal v začetnih letih delovanja v Torontu. Rojake je zbiral v slovaški cerkvi sv. Cirila in Metoda, saj je močna skupina živela prav v njeni bližini. Organizator srečanj in obiskov duhovnikov je bilo Baragovo društvo, ki je bilo za ta namen ustanovljeno junija 1951. Skupaj s škofom Rožmanom je Kolarič dosegel, da je skupnost lazarištov maja 1957 Jožefa Časla imenovala za duhovnika slovenske skupnosti v pokrajini Quebec. Časl je bival pri cerkvi St. Louis-de-France, imel naslov kaplana ter bil zadolžen za dušnopastirsko oskrbo Slovencev v Montrealu in okolici.²⁶ Hkrati se je takoj lotil iskanja prostorov, ki bi bili last slovenske skupnosti, pri čemer mu je pomagal montrealski nadškof, kardinal Paul-Émil Léger (1904–1991). Ta je 1. decembra 1963 ustanovil slovensko župnijo sv. Vladimirja, ki je v začetkih štela skoraj 1400 oseb (400 družin in okrog 150 samskih).

V Winnipegu so med Slovenci najprej delovali slovenski frančiškani iz Lemonta, Illinois, nato je začel prihajati lazarist Karel Wolbang, ki je bil Slovenecem v Manitobi na razpolago do konca 50. let, to je dokler je bil Kolarič v Torontu. Delo za ustanovitev slovenske župnije je nadaljeval lazarist Jože Mejač (1915–2012), ki je bil imenovan za prvega župnika, potem ko je 23. junija 1963 nadškof George Flahiff (1905–1989) ustanovil župnijo. Takrat je štela 175 družin in nekaj samskih (skupaj 510 ljudi). Pomembno vlogo pri ustanovitvi župnije in nakupu cerkve je imel Slovenski klub, ustanovljen deset let pred tem.²⁷

Povezanost Misijonske družbe s skupnostjo Hčera krščanske ljubezni (usmiljenke) je pripomogla, da je bil 7. oktobra 1954 Kolarič imenovan za ravnatelja usmiljenih sester francoske province v Kanadi (središče Coaticook, Quebec).²⁸ Služba mu je omogočila, da se je z vodstvom sester dogovoril o prihodu slovenskih sester usmiljenk v Kanado in njihovi vključitvi v delovanje slovenske skupnosti. Sestre usmiljenke so maja 1959 postale del pastoralne ekipe pri Mariji Pomagaj (prvi sta iz Argentine prišli sestri Lidija Krek in Cecilija Prebil). V kratkem je skupnost narasla na štiri. Župnija je za sestre kupila hišo poleg cerkve in jih sprejela kot sodelavke pri razgibanih dejavnostih, ki so jih takrat v Torontu razvili slovenski lazaristi. Sestre so prevzele skrb za župnijski vrtec

ter pomagale v slovenski šoli in pri različnih ženskih združenjih. V župniji so ostale do leta 1964.²⁹

Glede integracije izseljenskih skupin v kanadsko Cerkev in organiziranja posebnih oblik pastoralne oskrbe zanje je bil Kolarič v torontski nadškofiji svetovalec in pomočnik tamkajšnjih cerkvenih voditeljev. S podpiranjem ustanov, ki so skrbele za izobraževanje cerkvenih poklicev, pa je izvirno prispeval k njihovi organiziranosti.³⁰ Kot priznanje za opravljeno delo mu je bilo na predlog torontskega nadškofa, kardinala McGuigana, decembra 1954 podeljeno papeško priznanje »Pro Ecclesia et Pontifice«, s katerim je želel »odlikovati vse Slovence v Torontu za njihovo velikodušno delo za Cerkev in za sv. očeta«.³¹

Ustanovitelj in urednik mesečnika

Da bi lažje povezal slovenske rojake, ki so se razselili po raznih delih Kanade, je Kolarič, tudi na pobudo samih rojakov, s katerimi se je srečeval ob obiskih, začel izdajati mesečnik *Božja beseda* (*The Word of God*). Prva številka je kot razmnoženina na šestih straneh izšla 20. novembra 1949. *Božja beseda* je izhajala mesečno (z letom 1991 je postala dvomesečnik in leta 2002 trimesečnik). V tiskani obliki je izhajala od leta 1953 dalje ter obsegala najprej eno in nato dve tiskarski poli. Kot je v svojih spominih ob desetletnici izhajanja zapisal Kolarič, je bilo težko najti tiskarno, ki bi imela slovenske črke; slednjič je delo prevzela slovaška tiskarna Silway.³² Revija *Božja beseda* je kronika slovenske navzočnosti v Kanadi ne le na cerkvenem področju, temveč tudi pri vseh drugih dejavnostih, ki so se jih udeleževali slovenski rojaki. Redno je poročala o novih članih cerkvenih občestev ter stanju cerkvenih ustanov in združenj. Poleg tega je predstavljala finančna poročila, ki so jih zbirali za različne namene. Kolarič je revijo urejal devet let (leta 1959 je uredništvo prevzel Franc Sodja) in skrbel za finančni del poslovanja. Pri slednjem so mu bile po letu 1959 v pomoč slovenske usmiljenke, ki so istega leta postale del pastoralne ekipe v župniji Marije Pomagaj. »*Božja beseda vam bo prinašala vsak mesec nedeljske in praznične misli; seznanjala vas bo z dogodki po katoliškem svetu; tu in tam vas bo razveselila s kakim poučnim zgledom iz življenja; opozarjala vas bo na nevarnosti, ki vam pretijo v tujem svetu; objavljala pa bo tudi kratke dopise o duhovnem in kulturnem življenju slovenskih skupin po Kanadi*«, je v prvi številki zapisal Kolarič.³³ Bil je avtor številnih prispevkov, ki so jih rada objavljala slovenska cerkvena glasila po Združenih državah, Južni Ameriki in Avstraliji. Ro-

²⁹ Zrnec, *Slovenski lazaristi v Kanadi*, str. 11, 45.

³⁰ Skumavc, *On One-Way Path*, str. 195.

³¹ Kopač, Odlikovanje; Gajšek, *Vredni spomina*, str. 115; Zerzer, *Dobri pastirji*, str. 142.

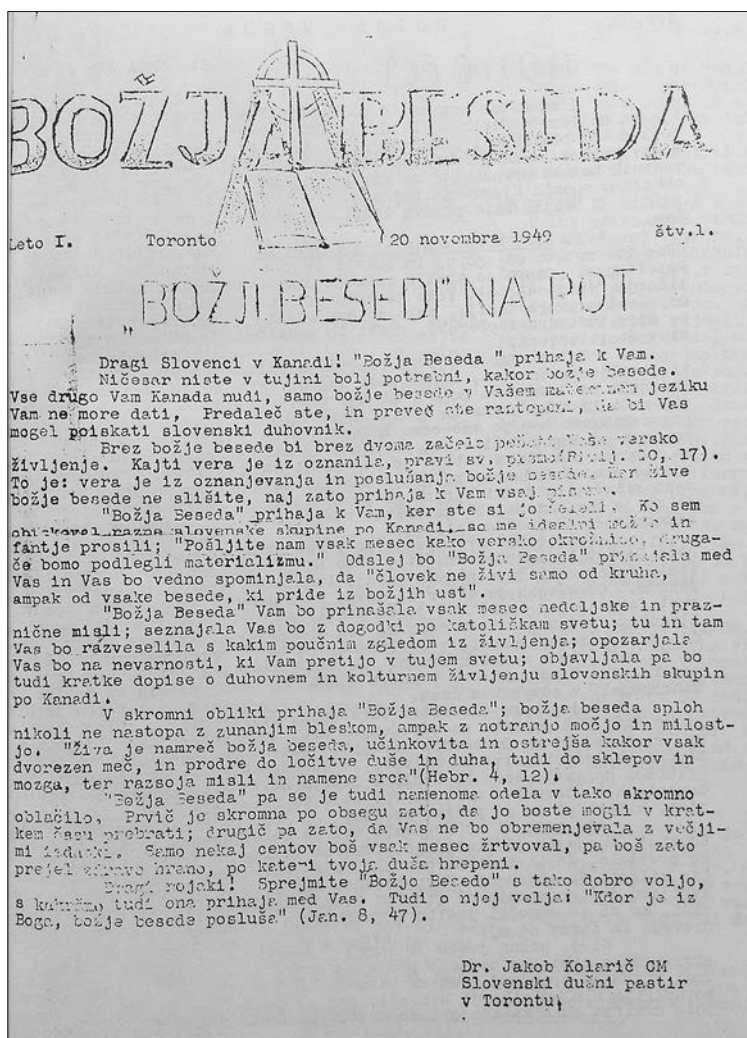
³² Kolarič, *Začetek in razvoj »Božje besede«*, str. 4.

³³ Božji besedi na pot. Kolarič je predstavljen kot »slovenski dušni pastir v Torontu«.

²⁶ Letonja, *Sv. Vladimir Montreal 1964–1989*, str. 8–10.

²⁷ Pri lurški Materi Božji v Winnipegu. Naš 30-letni jubilej; Zrnec, *Slovenski lazaristi v Kanadi*, str. 28.

²⁸ Zrnec, *Slovenski lazaristi v Kanadi*, str. 10.

Naslovna stran revije Božja beseda.

jaki so bili povabljeni, da pri oblikovanju revije sodelujejo s prispevki in dopisi. V nadaljevanju je *Božja beseda* prinašala poročila iz vseh slovenskih skupnosti v Kanadi.

Čprav je bila revija namenjena predvsem slovenskim priselencem v Kanadi, da bi jih povezovala ter pomagala pri ohranjanju njihove vere in narodnih vrednot, so jo kmalu začeli naročati tudi rojaki iz drugih delov sveta; v letih največjega obsega je imela naročnike na vseh celinah, ko je postala splošni verski list in ni bila vezana le na slovensko skupnost v Kanadi. Revija se je vzdrževala z naročninami, oglasi in darovi. Sodelavci so prihajali iz vseh slovenskih skupnosti, ne le iz Kanade, tudi iz Slovenije. Z leti in krepitvijo skupnosti v Kanadi se je povečevala tudi naklada. Leta 1953 je bilo naročnikov okoli 300, v nekaj letih se je njihovo število dvignilo na 600 in bilo največje v času, ko je Kolarič uredništvo predal v mlajše roke; takrat je *Božja beseda* izhajala v okoli dva tisoč izvodih. Število naročnikov se je začelo zmanjševati po letu 1980 in se ustalilo na okoli tisoč.

Pobudnik drugih ustanov

V skladu z načinom organiziranja cerkvenih dejavnosti v Kanadi in Združenih državah je Kolarič s svojimi sodelavci poleg župnij kot temeljne oblike organiziranosti cerkvenega življenja vzpostavil vrsto drugih ustanov, ki so imele pomen tako za cerkveni del življenja kot za afirmacijo slovenske skupnosti. Šola je imela namen mladim članom cerkvenih občestev ponuditi osnovno znanje slovenskega jezika, jih navezati na slovensko skupnost, usposobiti za sodelovanje pri slovenskem bogoslužju ter jim okrepiti narodno zavest. Še v prostorih pri redemptoristih sta Kolarič in Kopač ustanovila knjižnico in slovensko šolo. Ta je začela delovati januarja 1953. Pouk slovenščine za otroke sta pripravljala ob nedeljah popoldne, občasno tudi ob petkih zvečer ali ob sobotah, ko je bila hkrati priložnost za pripravo otrok na prejem zakramentov in verski pouk. Šolsko leto je trajalo od septembra do maja. Največ otrok je slovensko sobotno šolo pri Mariji Pomagaj obiskovalo v šolskem letu 1965/66, ko

jih je bilo vpisanih 176. S šolskim letom 1995/96, ko je bilo vpisanih le osem otrok, pa je šola prenehala delovati.³⁴ Šlo je za tečaje slovenskega jezika, ki so jim dodali še nekatere druge vsebine, kot so bili osnovni pojmi iz slovenske zgodovine in zemljepisa, slovensko petje in verouk. V župniji Marije Pomagaj je slovenska šola imela pet razredov, v večini drugih krajev samo dva. Delovanje šole je bilo odvisno predvsem od zavzetosti slovenskih staršev, ki so bili pripravljeni tudi ob sobotah in nedeljah voziti otroke v šolo. Kot učitelji so delovali lazaristi, nekatere redovnice in drugi rojaki, ki so imeli zadosti znanja in volje za delo v šoli. Učno gradivo so pripravljali sami.

Pomembna pridobitev za Slovence v Torontu in okolici je bil leta 1957 nakup večjega zemljišča na podeželju, kjer se je nato oblikovalo Slovensko letovišče. Po Kolaričevi zamisli je bil namen letovišča »ohranjati slovensko skupnost tudi tako, da se rojaki zbirajo v počitniških dneh na svojem zemljišču, imajo počitnice, ure oddiha v domači in poštenu družini. Letovišče jim nudi nedeljsko mašo, priliko za sestanke, prireditve in slovesnosti.«³⁵ Tu so rojaki imeli možnost preživljati vikende in letne dopuste, nekateri pa so si postavili kar začasna prebivališča, v katerih so preživljali dele leta. Za nakup in postavitev nujne infrastrukture sta se zavzela gradbenik Jože Kastelic in župnik Kolarič, ki sta konec aprila 1957 med Boltonom in Albionom kupila prvi del zemljišča. V nadaljevanju je bilo dokupljenih še več parcel, kar je končno prineslo letovišče v velikosti 52 juter (207 tisoč kvadratnih metrov). Na zemljišču so bili zgrajeni kapela Marije Pomagaj, Baragov dom z dvorano in plavalni bazen ter skoraj 130 družinskih počitniških hišic.

Kolaričeve pobude ali močna podpora idejam, ki so prihajale od drugod, so segale še na druga področja. Večina je imela družabni ali kulturni značaj, nekatere pa povsem gospodarskega. V Torontu sta zaživel dve kreditni zadrugi: Slovenska hranilnica in posojilnica Janeza Evangelista Kreka ter Župnijska hranilnica in posojilnica. Prvo so leta 1953 ustanovili slovenski izseljenci za rojake, ki so se naselili v Torontu in okolici. Izdajala je glasilo *Zadružna misel*.³⁶ Za drugo so ontarijske provincialne oblasti izdale dovoljenje 15. avgusta 1957, ustanovljena pa je bila 30. julija istega leta. Njen član je lahko postal, kdor je bil vpisan med člane župnije Marije Pomagaj.³⁷

Vrnitev v Evropo

Čeprav je Kolarič konec 50. let načrtoval drugačno obliko pastoralnega dela v Kanadi, med drugim je razmišljal o novem začetku na ozemlju škofije

Hamilton v Ontariu, se je nato odločil drugače. Na začetku leta 1960 je sklenil zaključiti svoje delo v Kanadi; tako je 22. marca to državo zapustil.³⁸ Po vrnitvi v Evropo se je naselil na avstrijskem Koroškem, čeprav Misijonska družba tam ni imela ustanov. Po kratkem času je uvidel, da razmere niso bile takšne, kot si je predstavljal, zato se je želel vrniti v Toronto in se pridružiti duhovniškemu zboru nadškofije; vendar se njeno vodstvo s tem ni strinjalo. Končno je leta 1961 našel dom pri slovenskih šolskih sestrah v Št. Petru pri Šentrupertu, kjer je postal kaplan v njihovi ustanovi in se v polni meri vključil v pastoralno delo celovške škofije. Poleg nalog kaplana v sestrski skupnosti do leta 1978 je pomagal duhovnikom v župnijah, predvsem pri organiziranju ljudskih misijonov in drugih oblik cerkvenega prenavljanja. Zerzer je ugotovil, da je na Koroškem vodil kar 16 misijonov in 35 duhovnih vaj. Leta 1978 je za krajši čas prevzel vodenje župnije Blače pri Žilji, vendar je kmalu ugotovil, da nima več moči za tako odgovorno delo. Po dveh letih se je vrnil v sestrsko skupnost. Umrli je 25. decembra 1984 v Celovcu in bil pokopan v Št. Jakobu v Rožu.³⁹

Čas na Koroškem je Kolarič namenjal tudi pravi izvirnih besedil s področja nabožnega slovstva, kar je bila njegova priljubljena dejavnost že v času urejanja cerkvenega tiska v Kanadi. Bil je redni sodelavec celovškega škofijskega lista *Nedelja*. Samostojne knjige pa sta izdajala Družba sv. Mohorja v Celovcu in Dušnopastirski urad celovške škofije. Omenimo najbolj poznane naslove: *Marija v znamenju čudodelne svetinje* (1964), *Trpeče obličje* (1965), *Duša Kristusova. Razmišljanja o dvanajstih prošnjah »Duša Kristusova, posveti me«* (1966) in *Skrivnost vere. 32 premišljevanj o presveti Evharistiji* (1974). Od tedaj dalje se je povsem posvetil zbiranju gradiva za pripravo življenjepisa škofa Gregorija Rožmana. V rokopisu je ostal življenjepis Janeza Marije Vianeja, ki ga je pod naslovom *Arški župnik* po njegovi smrti izdalo *Ognjišče* (1999).

Objava treh knjig o škofu Rožmanu

Med Kolaričevimi spisi izstopa obsežno zastavljena biografija 29. ljubljanskega škofa. Tri zajetne knjige pod skupnim naslovom *Škof Rožman. Duhovna podoba velike osebnosti na prelomnici časa* so izšle v drugi polovici 60. (zvezek I. leta 1967) in v 70. letih (zvezek II. leta 1970 in zvezek III. leta 1977). Domnevati smemo, da je imel do svojega nekdanjega učitelja cerkvenega prava zelo osebni odnos; ocene izpittov pri njem so bile odlične. S škofom Rožmanom se je srečeval v Združenih državah in Kanadi. Gradivo je zbiral v času, ko je bila živa še velika večina ljudi,

³⁴ Zrnec, *Slovenski lazaristi v Kanadi*, str. 32.

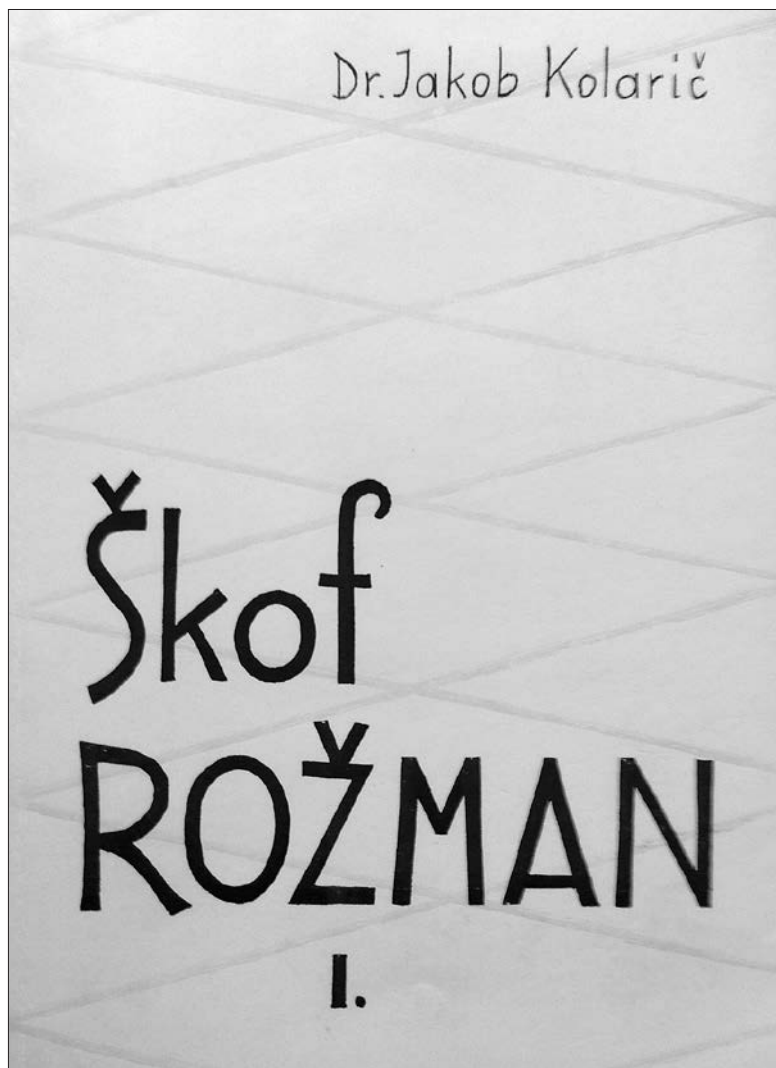
³⁵ Zrnec, *Slovenski lazaristi v Kanadi*, str. 46; Golob, Poročilo o delu na Slovenski pristavi pri Torontu.

³⁶ *Slovenians in Canada*, str. 217.

³⁷ Hranilnica in posojilnica, str. 215; *Slovenians in Canada*, str. 218; Zerzer, *Dobri pastirji*, str. 142.

³⁸ Zrnec, *Slovenski lazaristi v Kanadi*, str. 54.

³⁹ Gajšek, *Vredni spomina*, str. 114; Zerzer, *Dobri pastirji*, str. 143; Kopač, Sobratu v slovo.

Naslovna stran prvega zvezka Rožmanove biografije.

ki so škofa Rožmana poznali in je od njih dobival gradivo iz prve roke, čeprav je bila vrsta laikov in duhovnikov, tudi med izseljenci, prepričana, da čas za pisanje škofove biografije še ni bil primeren.⁴⁰ Tik pred izidom prvega zvezka je za *Ameriško domovino* pripravil predstavitev nastajanja ideje o zbiranju gradiva in pripravi objave ter razlogih za takšno odločitev.⁴¹ Kot zapiše v uvodu k prvemu zvezku, »se je dela lotil na pobudo slovenskih duhovnikov v Severni Ameriki«.⁴² Med njimi je imel vodilno vlogo Ju-

lij Slapšak (1901–1985), ki je v Clevelandu več let opravljal naloge osebnega tajnika škofa Rožmana in je dobro poznal možnosti, ki bi jih avtor življenjepisa lahko izkoristil. Res je bilo, da je bilo že do tedaj veliko napisanega o njem, predvsem v slovenskem tisku po svetu, nekaj pa tudi na Slovenskem. Leta 1960 je izšel deveti zvezek *Slovenskega biografskega leksikona*, ki je vseboval geslo Gregorij Rožman; pripravil ga je dr. Metod Mikuž (1909–1982), nekoč dobro zapisan pri škofu Rožmanu in njegov ožji sodelavec.⁴³

K sodelovanju so bili povabljeni duhovniki in laiki v Severni in Južni Ameriki, Avstraliji in Evropi. Pripravljen je bil poseben vprašalnik, ki so ga iz Združenih držav razposlali na okrog 300 naslovov (odgovore je zbiral Slapšak). Delo s poznavalci škofa

⁴⁰ Zorman, † Dr. Jakob Kolarič CM, str. 90.

⁴¹ Prim. Kolarič, Ob življenjepisu škofa dr. Gregorija Rožmana, str. 2.

⁴² Kar nekaj duhovnikov je bilo proti pripravi Rožmanovega življenjepisa. Njihova mnenja je Kolarič navedel v uvodu k prvemu zvezku. Obenem je navedel temeljno načelo, ki se ga je držal: »Življenjepis ni modrovanje, še manj pisateljeva domišljija; življenjepis so nepotvorjena dejstva. Zato mora v življenjepis govoriti človek, ki ga življenjepis opisuje; govoriti mora s svojimi lastnimi besedami, ki jih je napisal ali govoril; govoriti morajo njegova dejanja, njegove stvaritve. Poleg tega pa smejo

govoriti tudi tisti, ki so njegovo življenje gledali iz neposredne bližine, pa tudi ti samo tedaj, če so ga gledali brez predsodkov, z ocesom pravičnosti in brez sovraštva.« Kolarič, *Škof Rožman*, 1. zv., str. 5–6.

⁴³ Prim. SBL, vol. III, str. 152.

dr. Rožmana v Avstriji so prepustili Kolariču, ker se je z njimi lahko srečeval osebno in tako preverjal podatke, ki jih je prejemal od drugod. Iz Celovca je bilo razposlanih več kot sto izvodov vprašalnikov; iz vseh okoli jih je bilo vrnjenih skoraj dvesto. V Avstriji je imela sedež Družba sv. Mohorja, ki je prevzela odgovornost za izdajo. Kolarič se je postavil na stališče, da bo življenjepis pripravil predvsem na podlagi pričevanj in zbranega gradiva in ne na podlagi do tedaj objavljenih zapisov. Prepričan je namreč bil, da bodo ti zapisi tako ali tako ostali ohranjeni in obdržali svojo vrednost, če pa bo načrtno zbral gradivo od takrat še živih poznavalcev, bo to izviren prispevek in bodo zbrane nove ter dodatne informacije, ki bodo tako rešene pred pozabo. Od jeseni 1963 dalje je trajalo zbiranje gradiva in nagovarjanje povabljenih, da so se odločili za pripravo osebnih prispevkov. Računal je, da bo življenjepis izšel v eni knjigi ob petletnici škofove smrti. Med pričami, ki so bile Kolariču v oporo predvsem za zgodnje obdobje Rožmanovega življenja, je imela poleg koroških duhovnikov in nekaterih sorodnikov poseben pomen škofova sestra Elizabeta (Liza) Rožman (1872–1969), ki je bila pri bratu, ko je bil v Ljubljani učitelj na Teološki fakulteti in ljubljanski škof ter ga je spremljala na poti na Koroško 5. maja 1945. V času priprave knjige je bila še vedno živa in je imela zanesljiv spomin (umrla je 25. julija 1969 v Šmihelu pri Pliberku).⁴⁴

Knjige spremljajo številne ilustracije in priloge, ki imajo že same po sebi izvirno zgodovinsko in pričevalno vrednost. Marsikateri dokument in fotografija sta bila s tem oteta. Na značaj Kolaričevih knjig o škofu Rožmanu je treba gledati tudi v luči posebnega pomena in posebne pozornosti, ki jo je tovrstni literaturi posvečala slovenska in jugoslovanska oblast. To se je kazalo v dejstvu, da je bila v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani v fondu D, do katerega so imeli dostop le izbranci in politično zanesljivi uporabniki.

Sklep

Ko govorimo o lazaristu Ljutomerčanu dr. Jakobu Kolariču, govorimo o začetniku načrtnega organiziranja cerkvenega življenja med Slovenci v kanadski provinci Ontario in o začetkih občasnih pastoralnih dejavnosti v drugih delih obsežne dežele. Kljub krhkemu zdravju in številnim napetostim, s katerimi se je moral srečevati v slovenski skupnosti, je začel vse dejavnosti, ki so se po njegovi vrnitvi v Evropo utrdile in še razširile. Po zgledu drugih skupnosti v narodnostno zelo raznolikem Torontu je s podporo vodstva torontske nadškofije poskrbel za temeljne

strukture, ki so zagotavljale skupne dejavnosti in omogočale izražanje pripadnosti skupnosti (prostore, organizacije, osebje, tisk). Slovensko cerkveno občestvo v Torontu je po njegovi zaslugi stopalo v korak s številnimi drugimi narodnostnimi ustanovami, ki so delovale na ozemlju prestolnice Ontaria.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

ATF – Arhiv Teološke fakultete v Ljubljani

NŠAM – Nadškofijski arhiv Maribor

Rojstne matične knjige in mrliške matične knjige župnije Ljutomer (<https://data.matricula-online.eu/sl/slovenia/maribor/>)

PAL – Provincialni arhiv lazaristov Ljubljana

LITERATURA

Bobič, Pavlina: Ambrožič (Ambrozich) Bernard. *Novi Slovenski biografski leksikon*, zv. 1, Ljubljana: ZRC SAZU, 2013, str. 155–156.

Božji besedi na pot. *Božja beseda* 1, 1949, št. 1, 20. november, str. 1.

Gajšek, Lojze: *Vredni spomina. Rajni sobratje Slovenske province Misijonske družbe. Ob 90-letnici province (1919–2009) in 350-letnici smrti sv. Vincencija (1660–2010)*. Ljubljana: Misijonska družba, 2009.

Gajšek, Lojze: *Slovenska provinca Misijonske družbe s skupnostjo lazaristov na Hrvaškem*. Ljubljana: Misijonska družba, 2009.

Godina, Jože: Zadnja v družini je umrla. *Ameriška domovina*, št. 149, 6. avgust 1969, str. 2.

Golob, Božidar: Poročilo o delu na Slovenski pristavi pri Torontu. *Božja beseda* 10, 1959, št. 2, februar, str. 42–43.

Hranilnica in posojilnica. *Božja beseda* 8, 1957, št. 9, september, str. 215.

Kolarič, Jakob: Ob življenjepis škofa dr. Gregorija Rožmana. *Ameriška domovina*, št. 56, 21. marec 1967, str. 2.

Kolarič, Jakob: † Dr. Janko Pajk. *Božja beseda* 2, 1950/51, št. 12, oktober, str. 121–122.

Kolarič, Jakob: Pot do slovenske cerkve v Torontu. *Božja beseda* 5, 1953/54, št. 12, oktober, str. 8–18.

Kolarič, Jakob: Začetek in razvoj »Božje besede«. *Božja beseda* 10, 1959, št. 1, januar, str. 4–7.

Kopač, Janez: Odlikovanje. *Božja beseda* 6, 1955, št. 1, januar, str. 14–15.

Kopač, Janez: Sobratu v slovo. *Božja beseda* 36, 1985, št. 3, marec, str. 80–82.

Kopač, Janez: *Ob srebrnem jubileju župnije Marije Brezmadežne 1961–1986. Silver Jubilee of the Mi-*

⁴⁴ Zerzer, *Dobri pastirji*, str. 144; Zorman, † Dr. Jakob Kolarič CM, str. 91; Kolarič, *Škof Rožman*, 2. zv., str. 491; Godina, Zadnja v družini je umrla.

raculous Medal. Toronto: Župnija Brezmadežne, 1987.

Letonja, Franc: *Sveti Vladimir v Montrealu 1964–1989. Pogled v preteklost in sedanjost*. Montreal: Mission Slovène Saint-Vladimir, 1990.

Mauser, Otmar: Preč. g. dr. Jakob Kolarič, C.M., v luči 10-letnice cerkve Marije Pomagaj. *Ameriška domovina*, št. 242, 15. december 1964, str. 3.

Perin, Roberto: *The Many Rooms of This House. Diversity in Toronto's Places of Worship since 1840*. Toronto: University of Toronto Press, 2017.

Pogorelec, Breda: Profesor doktor Rudolf Kolarič. *Jezik in slovstvo* 31, 1975/76, št. 1, str. 21–24.

Pri lurški Materi Božji v Winnipegu. Naš 30-letni jubilej. *Božja beseda* 45, 1994, št. 2, marec–april, str. 46–47.

Skumavc, Franc: *On One-Way Path. A Life's Journey*. Beaverton: Franc Skumavc, 1992.

Slovenians in Canada. Hamilton: The Slovenian Heritage Festival Committee, 1984.

Slovo misijonarja. *Božja beseda* 45, 1994, št. 5, september–oktober, str. 149–150.

Zerzer, Janko: *Dobri pastirji. Naši rajni duhovniki 1968–2005*. Celovec: Mohorjeva, 2006.

Zorman, Fortunat: † Dr. Jakob Kolarič. *Koledar Mohorjeve družbe 1986*. Celovec: Mohorjeva družba 1985, str. 90–91.

Zrnec, Tone: *Slovenski lazaristi v Kanadi*. Toronto: Božja beseda, 2002.

Žakelj, Stanko: Dr. Jakob Kolarič CM. *Družina*, št. 3, 20. januar 1985, str. 4.

SPLETNI VIRI

Spletna stran župnije Marija Pomagaj:
www.marijapomagaj.ca

S U M M A R Y

Ljutomer-native Jakob Kolarič. In the service of organizing and connecting Slovenian in Toronto

After two decades of serving in Slovenia and refugee camps and after making a short sojourn in Rome and Madrid, respectively, the Lazarist (Vincentian Father) Dr Jakob Kolarič set out for Canada at the end of 1948. He first joined the American Lazarist community and then made all necessary arrangements for Slovenian Lazarists to settle in Toronto and provide pastoral care Slovenian emigrants in Ontario as well as major cities in other provinces. In Toronto, Kolarič not only ensured the establishment of the Slovenian parish of Our Lady Help and the construction of the parish church and other facilities, but he also initiated the establishment of many other Slovenian institutions. He was the founder of Slovenian religious communities in Montreal, Quebec, and Winnipeg, Manitoba. To promote contacts among his fellow countrymen, scattered across Canada, Kolarič launched the monthly newspaper *The Word of God*, which soon also spread to other Slovenian communities around the globe. After 1960, he resided in Carinthia and provided pastoral care to the local sisterhood. He published several books on religious literature and compiled a three-volume biography of Bishop Dr Gregorij Rožman, which was published by the Hermagoras Society in Klagenfurt (Slo.: Celovec).

ISSN 0023-4923 (tiskana izdaja)
ISSN 2670-6865 (spletna izdaja)
UDK 94(497.4)